

ΒΟΥΛΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ**ΑΝΑΡΤΗΤΕΑ ΣΤΗΝ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ ΔΙΑΦΑΝΕΙΑ****ΕΚΘΕΣΗ ΕΠΙ ΤΟΥ ΝΟΜΟΣΧΕΔΙΟΥ****«Διαδικασία άρσης του απορρήτου των επικοινωνιών, κυβερνοασφάλεια και προστασία προσωπικών δεδομένων πολιτών»****I. Γενικές παρατηρήσεις**

Το νομοσχέδιο υπό τον τίτλο «Διαδικασία άρσης του απορρήτου των επικοινωνιών, κυβερνοασφάλεια και προστασία προσωπικών δεδομένων πολιτών», όπως διαμορφώθηκε από τη Διαρκή Επιτροπή Δημόσιας Διοίκησης, Δημόσιας Τάξης και Δικαιοσύνης, αποτελείται από 51 άρθρα.

Το κεφάλαιο Α' (άρθρα 1-3) περιλαμβάνει γενικές ρυθμίσεις. Το άρθρο 1 αφορά στον σκοπό, και τα άρθρα 2 και 3 περιλαμβάνουν το αντικείμενο και τους ορισμούς των όρων «λόγοι εθνικής ασφάλειας» και «πολιτικά πρόσωπα», αντιστοίχως.

Το κεφάλαιο Β' (άρθρα 4-9) ρυθμίζει την άρση του απορρήτου των επικοινωνιών. Ειδικότερα, το άρθρο 4 αφορά στην άρση του απορρήτου των επικοινωνιών για λόγους εθνικής ασφάλειας. Το άρθρο 5 αφορά στη διαχείριση του υλικού σε περιπτώσεις άρσης για λόγους εθνικής ασφάλειας. Η άρση του απορρήτου των επικοινωνιών με σκοπό τη διακρίβωση εγκλημάτων περιγράφεται στο άρθρο 6, ενώ στο άρθρο 7 ρυθμίζεται η διαχείριση του υλικού που προκύπτει από την άρση αυτή. Η διαδικασία άρσης του απορρήτου για διακρίβωση εγκλημάτων ρυθμίζεται στο άρθρο 8. Με το άρθρο 9 επέρχονται τροποποιήσεις στο άρθρο 5 του ν. 3649/2008 και στο άρθρο 4 του ν. 2265/1994 σχετικά με τους εισαγγελικούς λειτουργούς της Ε.Υ.Π. και της Δ.Α.Ε.Ε.Β.

Το κεφάλαιο Γ' (άρθρα 10-14) αφορά στα λογισμικά παρακολούθησης. Με το άρθρο 10 τροποποιείται το άρθρο 370Α ΠΚ σχετικά με την παραβίαση α-

2

πορρήτου τηλεφωνικής και προφορικής επικοινωνίας. Τροποποιείται, ακόμη, με το άρθρο 11, το άρθρο 370Ε ΠΚ σχετικά με την παραβίαση μη δημόσιων διαβιβάσεων δεδομένων ή ηλεκτρομαγνητικών εκπομπών. Με το άρθρο 12 προστίθεται νέο άρθρο στον ΠΚ (370ΣΤ) για την απαγόρευση διακίνησης λογισμικών, συσκευών παρακολούθησης και άλλων δεδομένων, και το άρθρο 13 ρυθμίζει την προμήθεια λογισμικών και συσκευών παρακολούθησης από το δημόσιο, για τα οποία, σύμφωνα με το άρθρο 14, ενημερώνεται το κοινό.

Το κεφάλαιο Δ' (άρθρα 15-19) περιλαμβάνει θέματα της Ε.Υ.Π. Ειδικότερα, με το άρθρο 15 τροποποιείται το άρθρο 3 του ν. 3649/2008 σχετικά με τη διάρθρωσή της. Με το άρθρο 16 επέρχονται αλλαγές στα άρθρα 3Α του ν. 3649/2008 και 38 του ν. 4412/2016 που αφορούν στη λειτουργία του Κέντρου Τεχνολογικής Υποστήριξης, Ανάπτυξης και Καινοτομίας, και την ενίσχυση της διαφάνειας. Με το άρθρο 17 τροποποιείται το άρθρο 4 του ν. 3649/2008 σχετικά με θέματα της Αρχής Ασφάλειας Πληροφοριών. Το άρθρο 18 επιφέρει αλλαγές στο άρθρο 9 του ν. 3649/2008 για τη διοίκηση της Ε.Υ.Π., ενώ με το άρθρο 19 τροποποιείται το άρθρο 13 του ν. 3649/2008 για την Ακαδημία Πληροφοριών και Αντικατασκοπείας.

Το κεφάλαιο Ε' (άρθρα 20-33) αφορά σε θέματα κυβερνοασφάλειας. Με το άρθρο 20 συνιστάται επιτροπή συντονισμού για θέματα κυβερνοασφάλειας. Τα άρθρα 21 και 22 διέπουν την αποστολή και τις αρμοδιότητες της Επιτροπής αντιστοίχως. Το άρθρο 23 αφορά στη συγκρότηση και τη λειτουργία της Επιτροπής, ενώ τα άρθρα 24 και 25 αφορούν στις ομάδες εργασίας αυτής και στη διοικητική της υποστήριξη. Στο άρθρο 26 προβλέπεται η υποχρέωση ενημέρωσης και παροχής συνδρομής των φορέων του δημόσιου τομέα. Το άρθρο 27 τροποποιεί το άρθρο 17 του ν. 4961/2022 που αφορά στην υποστήριξη δράσεων του εθνικού κέντρου συντονισμού. Με το άρθρο 28 ρυθμίζεται η παρακολούθηση απειλών και ευπαθειών συστημάτων πληροφορικής και επικοινωνιών. Το άρθρο 29 ρυθμίζει την κατάρτιση εθνικού σχεδίου αποτίμησης επικινδυνότητας συστημάτων τεχνολογίας πληροφορικής και επικοινωνιών. Ζητήματα στελέχωσης της Εθνικής Αρχής Κυβερνοασφάλειας ρυθμίζονται στο άρθρο 30, με το οποίο τροποποιείται το άρθρο 50 του ν. 4653/2019. Ακόμη, το άρθρο 31 αφορά στη σύσταση και λειτουργία ενοποιημένου κέντρου αναφοράς κυβερνοασφάλειας. Με το άρθρο 32 προστίθεται άρθρο 14Α στον ν. 4577/2018 σχετικά με εξουσιοδοτικές διατάξεις για ζητήματα κυβερνοασφάλειας, ενώ το άρθρο 33 προβλέπει τη διεύρυνση του πεδίου εφαρμογής διατάξεων του παρόντος και σε άλλες οντότητες, μέσω προσθήκης άρθρου υπ' αριθμόν 14Β στον ν. 4577/2018.

Το έκτο ΣΤ' (άρθρα 34-46) αφορά στη διασφάλιση των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα. Με το άρθρο 34 αντικαθίσταται το άρθρο 6 του ν.

3

4624/2019 σχετικά με τον υπεύθυνο προστασίας δεδομένων σε δημόσιους φορείς. Τα άρθρα 35 και 36 τροποποιούν τα άρθρο 43 του ν. 4624/2019 σχετικά με το αντικείμενο και το πεδίο εφαρμογής του, και τα άρθρα 44, 53, 58 και 71 του νόμου αυτού εν σχέσει με τους ορισμούς, αντιστοίχως. Με το άρθρο 37 αντικαθίσταται ο τίτλος του τμήματος ΙΙ του Κεφαλαίου Δ΄ του ν. 4624/2019. Με το άρθρο 38 προστίθεται νέο άρθρο στον ν. 4624/2019 σχετικά με τη νομιμότητα της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα. Με το άρθρο 39 αντικαθίσταται το άρθρο 46 του ν. 4624/2019 σχετικά με την επεξεργασία ειδικών κατηγοριών δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα. Ακόμη, τροποποιούνται, με τα άρθρα 40 και 41, τα άρθρα 47 και 49 του ν. 4624/2019 για την επεξεργασία για άλλους σκοπούς και τη συγκατάθεση του υποκειμένου, αντιστοίχως. Επίσης, με το άρθρο 42 αντικαθίσταται το άρθρο 52 του ανωτέρου νόμου για την αυτοματοποιημένη λήψη αποφάσεων. Το άρθρο 43 τροποποιεί το άρθρο 73 του ανωτέρω νόμου σχετικά με τη διόρθωση δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, τις προθεσμίες αποθήκευσης και επανεξέτασης και τον περιορισμό της επεξεργασίας. Ακόμη, με το άρθρο 44 αντικαθίσταται το άρθρο 84 του ν.4624/2019 σχετικά με τις διατάξεις που καταργούνται. Με το άρθρο 45 προστίθεται νέο άρθρο στον ν. 4624/2019 για τη δημοσιοποίηση προσωπικών δεδομένων από την εισαγγελική αρχή. Τέλος, με το άρθρο 46 προβλέπεται η σύσταση Μόνιμης Επιτροπής Προσωπικών Δεδομένων.

Το κεφάλαιο Ζ΄ (άρθρα 47-50) περιλαμβάνει εξουσιοδοτικές, τελικές και καταργούμενες διατάξεις. Το άρθρο 47 περιλαμβάνει εξουσιοδοτικές διατάξεις, ενώ τα άρθρα 48 και 49 τελικές και μεταβατικές διατάξεις, αντιστοίχως. Τέλος, το άρθρο 50 περιέχει διατάξεις που καταργούνται.

Στο κεφάλαιο Η΄ (άρθρο 51) ορίζεται η έναρξη ισχύος του νόμου.

II. Παρατηρήσεις επί των άρθρων

1. Επί του Κεφαλαίου Β΄ (άρθρα 4 έως 9)

Α. Σύμφωνα με το άρθρο 19 του Συντάγματος, «το απόρρητο των επιστολών και της ελεύθερης ανταπόκρισης ή επικοινωνίας με οποιονδήποτε άλλο τρόπο είναι απόλυτα απαραβίαστο. Νόμος ορίζει τις εγγυήσεις υπό τις οποίες η δικαστική αρχή δεν δεσμεύεται από το απόρρητο για λόγους εθνικής ασφάλειας ή για διακρίβωση ιδιαίτερα σοβαρών εγκλημάτων.»

Από τη διατύπωση του Συντάγματος προκύπτει σαφώς ότι η άρση του απορρήτου των επικοινωνιών αποτελεί απολύτως εξαιρετικό μέτρο, το οποίο λαμβάνεται μόνο από δικαστική αρχή, η οποία ενεργεί υπό καθεστώς που παρέχει ειδικές εγγυήσεις, ώστε να διασφαλίζεται ότι το εν λόγω μέτρο κατατείνει όντως στους περιοριστικά αναφερόμενους σκοπούς και τηρεί τις

4

αρχές της αναγκαιότητας και της αναλογικότητας (άρθρο 25 παρ. 1 Σ). Εξ άλλου, ως δικαστική «Αρχή» νοείται όχι απλώς η ιδιότητα του φορέα ως δικαστικού λειτουργού, αλλά και η ένταξη σε οργανωτικό σχήμα που προσοδιάζει στη δικαστική εξουσία και χαρακτηρίζεται από προσήκουσες εγγυήσεις ως προς τη δικανική κρίση, την αιτιολογία και τη δυνατότητα ελέγχου. Περαιτέρω, κατά τη δεύτερη παράγραφο του ίδιου άρθρου, ρητώς ανατίθεται σε ανεξάρτητη αρχή, την ΑΔΑΕ, η διασφάλιση του απορρήτου των επικοινωνιών. Επομένως, κατά τη ρητή επιλογή του συντακτικού νομοθέτη, η μεν άρση ανήκει στην αρμοδιότητα δικαστικής αρχής, αλλά η διασφάλιση τηρήσεως των εγγυήσεων του άρθρου 19 παρ. 1 στην ΑΔΑΕ.

Οι ανωτέρω εγγυήσεις συμπληρώνονται από τη νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. Η πλούσια εν προκειμένω νομολογία του Δικαστηρίου συνοψίζεται και εξειδικεύεται στην απόφαση *Roman Zakharov κατά Ρωσίας* (απόφαση της 4ης Δεκεμβρίου 2015, Τμήμα Μειζονος Συνθέσεως, σκ. 227-301). Κατά τη νομολογία, απαιτείται, ιδίως, το οικείο καθεστώς να χαρακτηρίζεται από ασφάλεια και προβλεψιμότητα ως προς την εφαρμογή του, και να παρέχονται επαρκείς και αποτελεσματικές εγγυήσεις κατά των καταχρήσεων, ώστε να διασφαλίζεται ότι ο περιορισμός των δικαιωμάτων των πολιτών είναι απολύτως αναγκαίος σε μία δημοκρατική κοινωνία. Ως προς την ασφάλεια δικαίου, πρέπει, μεταξύ άλλων, να προσδιορίζονται επαρκώς οι όροι άρσης του απορρήτου και να καθορίζονται με σαφήνεια τα κριτήρια άσκησης της διακριτικής ευχέρειας των οργάνων. Για την επιβολή του μέτρου απαιτείται εύλογη υποψία, ιδίως βάσει πραγματικών ενδείξεων για το συγκεκριμένο πρόσωπο σχετικά με τέλεση ή σχεδιασμό πράξεων που δικαιολογούν την παρακολούθησή του, και κρίση ότι δεν μπορεί να εκπληρωθούν οι σκοποί με άλλο, ηπιότερο, μέτρο. Η απαίτηση επαρκών και αποτελεσματικών εγγυήσεων καταλαμβάνει τόσο το στάδιο επιβολής της άρσης, όσο και τα στάδια διενέργειας της παρακολούθησης και του εκ των υστέρων ελέγχου της νομιμότητάς της. Ως προς το στάδιο διενέργειας, απαιτείται να υπάρχει εποπτεία από ανεξάρτητο όργανο (και το Δικαστήριο έχει εκφράζει αμφιβολίες ως προς το αν η εισαγγελική αρχή που εμπλέκεται στην επιβολή του μέτρου είναι ανεξάρτητο όργανο για τον έλεγχο παρακολούθησης του ίδιου του μέτρου, σκ. 280) το οποίο να έχει πρόσβαση στα απαραίτητα έγγραφα (σκ. 281) και εξουσία άμεσης λήψης μέτρων (π.χ., διακοπής, αν η παρακολούθηση είναι μη νόμιμη), και να υπάρχει μέριμνα άμεσης καταστροφής του υλικού καταγραφής που δεν σχετίζεται με τον σκοπό επιβολής του μέτρου (περίπτωση αυτόματης διατήρησης άσχετων πληροφοριών επί έξη μήνες θεωρήθηκε αδικαιολόγητη). Τέλος, οι εγγυήσεις του εκ των υστέρων ελέγχου περιλαμβάνουν τη δυνατότητα πα-

ροχής αποτελεσματικής προστασίας στους θιγομένους, στην οποία εντάσσεται και η μεταγενέστερη ενημέρωση τους από ανεξάρτητη αρχή.

Β. Εν προκειμένω, το κεφάλαιο Β΄ του νομοσχεδίου θέτει σαφείς κανόνες για τις προϋποθέσεις επιβολής της άρσης του απορρήτου και τη διαχείριση του οικείου υλικού. Διατηρείται ωστόσο ο προβληματισμός ως προς το σύστημα δικαιοκρατικών εγγυήσεων για την αποφυγή καταχρήσεων και ως προς την αποτελεσματική προστασία των θιγομένων. Επισημαίνεται σχετικά ότι η διαδικασία άρσης του απορρήτου για λόγους εθνικής ασφάλειας μερικώς μόνο εντάσσεται σε οργανωτικό σχήμα που προσιδιάζει στη δικαστική εξουσία και χαρακτηρίζεται από προσήκουσες εγγυήσεις ως προς τη δικανική κρίση, την αιτιολογία και τη δυνατότητα ελέγχου. Λαμβάνοντας ιδίως υπόψη ότι η σχετική εισαγγελική διάταξη δεν χρήζει αιτιολογίας, και, επομένως, δεν έχει διατυπωθεί από το αρμόδιο όργανο δικανικός συλλογισμός περί πληρώσεως των ουσιαστικών προϋποθέσεων και τήρησης της αρχής της αναλογικότητας, είναι αναγκαία η οργάνωση συστήματος συνολικής παρακολούθησης των οικείων διαδικασιών άρσης του απορρήτου και συλλογής πληροφοριών από ανεξάρτητη αρχή η οποία θα έχει πρόσβαση στα στοιχεία του φακέλου. Τέτοια ανεξάρτητη αρχή ορίζεται κατά το Σύμβαγμα η ΑΔΑΕ (άρθρο 19 παρ. 2). Ο ανεξάρτητος έλεγχος πρέπει να καταλαμβάνει και την τήρηση της αρχής της αναγκαιότητας κατά τη διενέργεια της παρακολούθησης και τη χρήση του υλικού που έχει συλλεγεί.

2. Επί των άρθρων 3, 4 παρ. 1 και 2 και 50 παρ. 2

Στο άρθρο 3 στοιχ. α΄ του νομοσχεδίου ορίζεται η έννοια «λόγοι εθνικής ασφάλειας» μόνο για τους σκοπούς του παρόντος νόμου.

Ως λόγοι εθνικής ασφάλειας ορίζονται: «οι λόγοι που συνάπτονται με την προστασία των βασικών λειτουργιών του κράτους και των θεμελιωδών συμφερόντων των Ελλήνων πολιτών, όπως, ιδίως, λόγοι σχετικοί με την εθνική άμυνα, την εξωτερική πολιτική, την ενεργειακή ασφάλεια και την κυβερνοασφάλεια».

Στο άρθρο 4 παρ. 1 και 2 του παρόντος προβλέπεται η διαδικασία άρσης του απορρήτου των επικοινωνιών για λόγους εθνικής ασφαλείας μετά από αίτημα που υποβάλλει η Εθνική Υπηρεσία Πληροφοριών ή η Διεύθυνση Αντιμετώπισης Ειδικών Εγκλημάτων Βίας της Ελληνικής Αστυνομίας. Σύμφωνα με το άρθρο 4 παρ. 2 του νομοσχεδίου, το αίτημα περιλαμβάνει, μεταξύ άλλων, «τους λόγους που στοιχειοθετούν κίνδυνο για την εθνική ασφάλεια», όπως επίσης «την αναγκαιότητα της άρσης του απορρήτου για την αντιμετώπιση του κινδύνου».

Στο άρθρο 50 παρ. 2 του νομοσχεδίου ορίζεται ότι καταργείται το δεύτερο

6

και το τρίτο εδάφιο της περ. β΄ της παρ. 1 του άρθρου 5 του ν. 3649/2008 σχετικά με την έγκριση της διάταξης άρσης του απορρήτου.

Οι διατάξεις που προβλέπουν την άρση απορρήτου επικοινωνιών από την Εθνική Υπηρεσία Πληροφοριών είναι το άρθρο 5 παρ. 1 εδ. β του ν. 3649/2008 σε συνδυασμό με το άρθρο 4 του ν. 3649/2008 που αναφέρει τις αρμοδιότητες της ΕΥΠ.

Σύμφωνα με το άρθρο 4 του ν. 3649/2008, η ΕΥΠ «συλλέγει και παρέχει πληροφορίες και στοιχεία, προβαίνει σε εκτιμήσεις και υποβάλλει προτάσεις στον Πρωθυπουργό και τους καθ' ύλην συναρμόδιους Υπουργούς για την πρόληψη ή αποτροπή απειλής της εθνικής ασφάλειας ή του δημοκρατικού πολιτεύματος, καθώς και για την προάσπιση των εθνικών συμφερόντων της Χώρας. Αναζητεί, συλλέγει, επεξεργάζεται και παρέχει πληροφορίες, στο πλαίσιο της προηγούμενης παραγράφου, κυρίως για θέματα που αφορούν στη δράση τρομοκρατικών οργανώσεων ή άλλων ομάδων οργανωμένου εγκλήματος στους τομείς της παράνομης διακίνησης ανθρώπων, ανθρωπίνων μελών, όπλων, ναρκωτικών ή άλλων απαγορευμένων ουσιών, ιδίως πυρηνικών, ραδιοβιολογικών και χημικών (ΠΡΒΧ), καθώς και για θέματα νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες».

Επίσης, σύμφωνα με το άρθρο 5 παρ. 1 εδ. β του ν. 3649/2008, κατά την άσκηση των ανωτέρω αρμοδιοτήτων της η ΕΥΠ «ενεργεί, ύστερα από διάταξη του εισαγγελικού λειτουργού της παραγράφου 3 του παρόντος και τηρουμένων των διατάξεων του ν. 3115/2003, άρση απορρήτου επιστολών και τηλεφωνικής ή άλλης επικοινωνίας».

Δεδομένου ότι το νομοσχέδιο εξειδικεύει τη συνταγματική έννοια της εθνικής ασφάλειας, ως εκτελεστικός του άρθρου 19 Σ νόμος, η παράλληλη διατήρηση σε ισχύ των προϋποθέσεων του ν. 3649/2008 για τον περιορισμό του ιδίου δικαιώματος επίσης για λόγους εθνικής ασφαλείας, με διαφορετικό ωστόσο περιεχόμενο, δημιουργεί σύγχυση ως τις προϋποθέσεις περιορισμού του οικείου ατομικού δικαιώματος, η οποία πρέπει να αρθεί.

3. Επί του άρθρου 4 παρ. 3

Με το άρθρο 4 παρ. 3 τίθενται ειδικές εγγυήσεις για την άρση του απορρήτου των επικοινωνιών για λόγους εθνικής ασφάλειας που αφορά σε πολιτικά πρόσωπα, περιλαμβανομένων του Προέδρου της Δημοκρατίας και των βουλευτών.

Σύμφωνα με το άρθρο 51 παρ. 2 του Συντάγματος, οι βουλευτές αντιπροσωπεύουν το Έθνος. Περαιτέρω, σύμφωνα με τα άρθρα 60 έως 62 του Συντάγματος, οι βουλευτές έχουν απεριόριστο δικαίωμα γνώμης και ψήφου κατά συνείδηση και προστατεύονται από ειδικές εγγυήσεις. Πρόκειται για το

συναρτώμενο με την άσκηση των καθηκόντων τους «ανεύθυνο», και για το «ακαταδίωκτο», το οποίο καταλαμβάνει όχι μόνο τη δίωξη, σύλληψη ή φυλάκιση, αλλά και κάθε άλλο περιορισμό του προσώπου βουλευτή χωρίς άδεια της Βουλής.

Τίθεται εν προκειμένω το ερώτημα αν η άρση του απορρήτου της προσωπικής επικοινωνίας βουλευτή συνιστά περιορισμό του προσώπου του βουλευτή κατά την έννοια του άρθρου 62 Σ. Υπό την εκδοχή ότι η άρση του απορρήτου, αφ' εαυτής, δεν συνιστά τέτοιον περιορισμό, τότε δεν απαιτείται άδεια της Βουλής κατά το άρθρο 62 Σ, πλην όμως, απαιτείται, αφενός, η άρση του απορρήτου να μην ανάγεται ούτε να θίγει την άσκηση των βουλευτικών καθηκόντων και την πρόσβαση στις συναρτώμενες με την άσκηση των βουλευτικών καθηκόντων πληροφορίες (άρθρο 61Σ), αφετέρου η συνδρομή αποχρώντος λόγου βάσει συγκεκριμένων στοιχείων, ώστε να διασφαλίζεται ότι δεν επιχειρείται εκ πλαγίου επέμβαση στην ελευθερία γνώμης και ψήφου του βουλευτή. Την εν λόγω συνταγματική απαίτηση εξειδικεύει η προτεινόμενη διάταξη, αφενός, ορίζοντας ότι το αίτημα πρέπει να στηρίζεται σε συγκεκριμένα στοιχεία που καθιστούν άμεση και εξαιρετικά πιθανή τη διακινδύνευση της εθνικής ασφάλειας και, αφετέρου, θέτοντας τη διαδικαστική προϋπόθεση της προηγούμενης άδειας του Προέδρου της Βουλής. Αντίστοιχος προβληματισμός ανακύπτει και για την περίπτωση του Προέδρου της Δημοκρατίας, υπό το φως της ειδικής ρύθμισης του άρθρου 49 του Συντάγματος.

Προκειμένου η παρεμβολή ενός κοινοβουλευτικού οργάνου να εναρμονίζεται με το άρθρο 19 παρ. 1 Σ, κατά το οποίο η δικαστική αρχή ανάγεται σε εγγυητή της οικείας συνταγματικής ελευθερίας, παρατηρείται ότι η προτεινόμενη ρύθμιση θα έπρεπε να προβλέπει, αφενός, τη διαβίβαση του σχετικού αιτήματος στον Πρόεδρο της Βουλής από τον αρμόδιο εισαγγελικό λειτουργό, και, στον βαθμό που προσιδιάζει, να προσδιορίζει ειδικότερα κριτήρια, συναρτώμενα με την ιδιότητα των πολιτικών προσώπων, παραδείγματος χάριν, όπως στο αίτημα άρσης της βουλευτικής ασυλίας, αν υπάρχει σύνδεση με την πολιτική ή κοινοβουλευτική δραστηριότητα του βουλευτή ή αν υποκρύπτεται πολιτική σκοπιμότητα, βάσει των οποίων θα εξετάζεται αυτό.

Περαιτέρω, τίθεται το ερώτημα αν η παρεμβολή κοινοβουλευτικού οργάνου προσήκει για την περίπτωση αιρετών οργάνων ΟΤΑ (αντί, π.χ., της ανεξάρτητης αρχής που διασφαλίζει το απόρρητο της επικοινωνίας κατά το άρθρο 19 παρ. 2 Σ), οργάνων δηλαδή που δεν ανήκουν, ούτε συναρτώνται με τη νομοθετική εξουσία.

4. Επί του άρθρου 4 παρ. 7

Με το άρθρο 4 παρ. 7 οργανώνεται σύστημα ενημέρωσης του θιγομένου για την περίπτωση της άρσης του απορρήτου για λόγους εθνικής ασφάλειας. Η ενημέρωση μπορεί να παρασχεθεί μετά την πάροδο τριών ετών από την παύση της ισχύος της διάταξης και υπό την προϋπόθεση ότι δεν διακυβεύεται ο σκοπός για τον οποίο διατάχθηκε η άρση. Η ενημέρωση προϋποθέτει απόφαση τριμελούς οργάνου, το οποίο αποτελείται από τους δύο αρμόδιους εισαγγελικούς λειτουργούς και τον Πρόεδρο της ΑΔΑΕ. Αν αποφασισθεί η ενημέρωση, ο θιγόμενος ενημερώνεται για την επιβολή του περιοριστικού μέτρου και για τη διάρκειά του.

Κατά τη νομολογία του ΕΔΔΑ, η εν λόγω ενημέρωση σκοπεί στην παροχή αποτελεσματικής προστασίας στον θιγόμενο και συνιστά απαραίτητη διασφάλιση για την αποφυγή αυθαιρεσίας και καταχρήσεων. Όπως έχει διασαφηνίσει το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο, «μόλις ("as soon as"), μετά τη λήξη του μέτρου της παρακολούθησης, η ενημέρωση μπορεί να διενεργηθεί δίχως να τίθεται σε κίνδυνο ο σκοπός του περιορισμού, θα πρέπει να παρασχεθεί πληροφόρηση στο εν λόγω πρόσωπο» (Roman Zakharov κατά Ρωσίας, ό.π., σκ. 287). Η θέσπιση γενικού κανόνα κατά τον οποίο τέτοια αξιολόγηση χωρεί μετά την πάροδο τριετίας, χωρίς δηλαδή να έχει μεσολαβήσει εξατομικευμένη κρίση σε προγενέστερο χρόνο, δεν φαίνεται συμβατή με την εν λόγω νομολογία του Δικαστηρίου. Περαιτέρω, δεδομένου ότι η οικεία ενημέρωση θεσπίζεται στο πλαίσιο της παροχής μηχανισμού προστασίας του θιγομένου, τίθεται το ερώτημα αν επιτροπή συγκροτούμενη κατά πλειοψηφία από το όργανο που επιβάλλει την άρση του απορρήτου, και μάλιστα ενδεχομένως από τα ίδια πρόσωπα που διέταξαν την οικεία άρση, συνιστά ανεξάρτητη αρχή κατά την έννοια της οικείας νομολογίας (πρβλ. ανωτέρω σκ. 280). Σημειώνεται, εν προκειμένω, ότι το Σύνταγμα καθιστά αρμόδιο όργανο για τη διασφάλιση του απορρήτου των επικοινωνιών την ανεξάρτητη αρχή του άρθρου 19 παρ. 2Σ.

Τέλος, δεν είναι σαφές με ποιο τρόπο η γνωστοποίηση του γεγονότος της άρσης του απορρήτου, χωρίς οποιαδήποτε αναφορά στον λόγο που την υπαγόρευσε, συμβάλλει στην αποτελεσματική προστασία των θιγομένων. Όπως έχει διευκρινίσει το ΕΔΔΑ, η εκ των υστέρων ενημέρωση είναι αναπόσπαστα συνδεδεμένη με την αποτελεσματικότητα των μέσων προστασίας ενώπιον δικαστηρίων (ο.π., σκ. 234). Εν προκειμένω, θα μπορούσε η αρμόδια Αρχή να εκτιμά αν η γνωστοποίηση του λόγου θα έθετε σε κίνδυνο την εθνική ασφάλεια.

5. Επί των άρθρων 5 παρ. 2 και 7 παρ. 1

Με τις προτεινόμενες διατάξεις, σε περίπτωση που το υλικό που αποτυπώθηκε πρέπει να αποσταλεί σε εισαγγελικές αρχές ή να επισυναφθεί σε δικογραφία, το υλικό αυτό «μπορεί» να περιορίζεται στο περιεχόμενο που κρίνεται ότι εισφέρει αποδεικτικά στην οικεία κατά περίπτωση διαδικασία. Ο δυναμικός χαρακτήρας της ρύθμισης δεν είναι συμβατός με την αρχή της αναλογικότητας, καθώς η συλλήβδην αποστολή ή επισύναψη του υλικού άγει σε επεξεργασία προσωπικών δεδομένων, χωρίς αυτό να είναι αναγκαίο για θεμιτό σκοπό.

6. Επί του άρθρου 7 παρ. 2

Στο άρθρο 7 παρ. 2 θα ήταν, ενδεχομένως, ορθό να επιτρέπεται η αξιοποίηση των τυχαιών ευρημάτων και για την υπεράσπιση κατηγορουμένου για κακούργημα ή πλημμέλημα, όπως προβλέπει η ισχύουσα ρύθμιση του άρθρου 5 παρ. 10 του ν. 2225/1994.

7. Επί του άρθρου 12

Με το άρθρο 12 εισάγεται νέο άρθρο στον Ποινικό Κώδικα ως 370 ΣΤ, στο οποίο προβλέπεται ότι: «με φυλάκιση τουλάχιστον δύο (2) ετών τιμωρείται όποιος παράγει, πωλεί, προμηθεύεται προς χρήση, εισάγει, εξάγει, κατέχει, διανέμει ή με άλλο τρόπο διακινεί λογισμικά ή συσκευές παρακολούθησης, δηλαδή με δυνατότητα υποκλοπής, καταγραφής και κάθε είδους άντλησης περιεχομένου ή και δεδομένων επικοινωνίας (κίνησης και θέσης), τα οποία καθορίζονται, είτε ονομαστικά είτε κατά τα τεχνικά τους χαρακτηριστικά, με απόφαση του Διοικητή της Ε.Υ.Π., η οποία εκδίδεται εντός επτά (7) ημερών από την έναρξη ισχύος του παρόντος και δημοσιεύεται στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως. Η απόφαση του πρώτου εδαφίου επικαιροποιείται το αργότερο κάθε έξι (6) μήνες.» Εν προκειμένω, θα ήταν σύμφωνο με την αρχή της νομιμότητας, κατά την περιγραφή της αξιόποινης συμπεριφοράς (άρθρο 7 του Συντάγματος) να καθορίζονται στον νόμο τα τεχνικά χαρακτηριστικά των απαγορευμένων λογισμικών και συσκευών παρακολούθησης, και η φράση «τα οποία καθορίζονται» να αναδιατυπωθεί ως εξής: «τα οποία καθορίζονται ιδίως».

8. Επί του άρθρου 13

Α. Με την προτεινόμενη διάταξη παρέχεται νομοθετική εξουσιοδότηση για τον καθορισμό, με προεδρικό διάταγμα, των προϋποθέσεων υπό τις ο-

10

ποίες είναι επιτρεπτή η σύναψη συμβάσεων εκ μέρους κρατικών δομών για την προμήθεια λογισμικών ή συσκευών παρακολούθησης με δυνατότητα υποκλοπής, καταγραφής και κάθε είδους άντλησης περιεχομένου ή και δεδομένων επικοινωνίας (κίνησης και θέσης).

Ο καθορισμός των προϋποθέσεων προμήθειας τέτοιων λογισμικών και συσκευών προϋποθέτει, ως πρότερο ζήτημα, το επιτρεπτό της χρήσης, ιδίως κατά το μέρος που με αυτήν επιδιώκεται, πέραν της πρόσβασης στο περιεχόμενο επικοινωνιών για τις οποίες έχει αρθεί το απόρρητο, καθολική πρόσβαση, ακόμη και μέσω παραπλάνησης, στο περιεχόμενο και το πληροφοριακό σύστημα συσκευών τρίτου προσώπου.

Παρατηρείται ότι, τέτοια καθολική πρόσβαση (π.χ., στην κάμερα και, μέσω αυτής, στο σύνολο της προσωπικής ζωής, στο συνολικό αρχείο φωτογραφιών, σημειώσεων κ.λπ.) και αδιαφοροποίητη άντληση πληροφοριών δεν είναι καταρχήν συμβατή με το σύστημα προστασίας των ατομικών δικαιωμάτων που κατοχυρώνει το Σύνταγμα και την υποχρέωση σεβασμού της αξίας του ανθρώπου. Περαιτέρω, κατά το μέρος που η πρόσβαση, και μέσω παραπλάνησης, σε πληροφορίες που δεν είναι απαραίτητως αντικείμενο του δικαιώματος στο απόρρητο της επικοινωνίας, συνιστά επέμβαση σε άλλα ατομικά δικαιώματα, όπως της πληροφορικής αυτοδιάθεσης (άρθρο 9Α) και του ιδιωτικού βίου (άρθρο 9), οι σύμφωνοι με το Σύνταγμα περιορισμοί τελούν υπό την επιφύλαξη εκτελεστικού του Συντάγματος νόμου, ο οποίος πρέπει να περιγράφει με σαφήνεια την επέμβαση στο ατομικό δικαίωμα και τις προϋποθέσεις που αυτή διενεργείται.

Επομένως, γεννάται καταρχάς το ζήτημα του καθορισμού των επιμέρους προϋποθέσεων και εγγυήσεων, ώστε, αφενός, να μην τίθεται σε διακινδύνευση ο πυρήνας του ιδιωτικού και οικογενειακού βίου των προσώπων και, αφετέρου, να εξειδικεύεται κατά περίπτωση το είδος των πληροφοριών των οποίων επιχειρείται υποκλοπή, καταγραφή ή άντληση, και να πληρούνται οι προϋποθέσεις επέμβασης στο οικείο δικαίωμα. Ειδικώς, η περίπτωση κατά την οποία το κράτος χρησιμοποιεί παραπλανητικά συνθηματικά για να αποκτηθεί πρόσβαση στο σύνολο ή μέρος ενός πληροφοριακού συστήματος ομοιάζει με την ανακριτική διείσδυση, και, ως εκ τούτου, είναι επιτρεπτή μόνο υπό αντίστοιχους εξαιρετικούς διαδικαστικούς και ουσιαστικούς όρους.

Περαιτέρω, οι βασικές αρχές των οικείων προϋποθέσεων πρόσβασης και εγγυήσεων επεξεργασίας, ως εκ της φύσεώς τους αναγόμενες στη διασφάλιση της ουσίας συνταγματικών δικαιωμάτων, πρέπει να τίθενται σε διάταξη

τυπικού νόμου, μη επιτρεπομένης, κατά το άρθρο 43 παρ. 2 Σ, γενικής και α-διαφοροποίητης εξουσιοδότησης προς την κανονιστικώς δρώσα διοίκηση.

Β. Δεδομένου ότι, σύμφωνα με το άρθρο 370 ΣΤ ΠΚ, τιμωρείται η παραγωγή, πώληση, προμήθεια προς χρήση, εισαγωγή, εξαγωγή, κατοχή διανομή ή με άλλο τρόπο διακίνηση λογισμικών ή συσκευών παρακολούθησης καθώς και συνθηματικών ή κωδικών πρόσβασης ή άλλων παρεμφερών δεδομένων, με τη χρήση των οποίων είναι δυνατόν να αποκτηθεί πρόσβαση στο σύνολο ή μέρος ενός πληροφοριακού συστήματος, θα ήταν νομοτεχνικώς ορθότερο να προβλέπεται ειδικός λόγος άρσης του αδικού για τους συμβαλλόμενους (ιδιώτες και κρατικούς υπαλλήλους) στις συμβάσεις που αναφέρει το άρθρο 13.

9. Επί του άρθρου 41

Θα ήταν νομοτεχνικώς ορθότερο, οι ρυθμίσεις για τη συγκατάθεση του υποκειμένου να ενσωματωθούν στα άρθρα 201 ΚΠΔ, όταν ο κατηγορούμενος ζητεί την ανάλυση DNA, και 284 ΚΠΔ, όταν ο κατηγορούμενος ζητεί την επιβολή του περιοριστικού όρου του κατ' οίκον περιορισμού με ηλεκτρονική επιτήρηση, καθώς και 110Α ΠΚ, όταν ο κατάδικος αιτείται την κατ' οίκον έκτιση της ποινής με ηλεκτρονική επιτήρηση.

10. Επί του άρθρου 45

Με το άρθρο 45 εισάγεται άρθρο 84Α στο ν. 4624/2019, και στην παρ. 1 του εν λόγω άρθρου ορίζεται ότι: «Με διάταξη του αρμόδιου Εισαγγελέα Πρωτοδικών ή του Εισαγγελέα Εφετών, εάν η υπόθεση εκκρεμεί στο Εφετείο, η Ελληνική Αστυνομία προβαίνει σε δημοσιοποίηση, για χρονικό διάστημα που δεν υπερβαίνει τους έξι (6) μήνες, των στοιχείων της ταυτότητας, της εικόνας και της ποινικής δίωξης κατηγορουμένου ή καταδικασθέντος για κακούργημα, για πλημμέλημα του Δεκάτου Ενάτου Κεφαλαίου, περί εγκλημάτων κατά της γενετήσιας ελευθερίας και οικονομικής εκμετάλλευσης της γενετήσιας ζωής, του Ποινικού Κώδικα (ν. 4619/2019, Α' 95), καθώς και για πλημμέλημα το οποίο τιμωρείται με ποινή φυλάκισης τουλάχιστον δυο (2) ετών». Θα ήταν νομοτεχνικώς ορθότερο, προς αποφυγή ενδεχόμενης παρανόησης, η φράση «για κακούργημα» να αντικατασταθεί από τη φράση «για οποιοδήποτε κακούργημα».

Επίσης στην παρ. 3 του ως άνω άρθρου θα ήταν ορθότερο, η φράση «και δεν είναι δυνατή η επιλογή άλλων μέτρων λιγότερο επαχθών για τα θεμελιώδη δικαιώματα» να αναδιατυπωθεί ως εξής: «και είναι απολύτως ανα-

12

γκαία στη συγκεκριμένη περίπτωση, διότι δεν είναι δυνατή η επιλογή άλλων μέτρων λιγότερο επαχθών για τα θεμελιώδη δικαιώματα», ώστε να πληρούνται οι προϋποθέσεις του άρθρου 4 παρ. 3 της Οδηγίας 2016/343 για την ενίσχυση ορισμένων πτυχών του τεκμηρίου αθωότητας και του δικαιώματος παράστασης του κατηγορουμένου στη δίκη του στο πλαίσιο ποινικής διαδικασίας.

Αθήνα, 7 Δεκεμβρίου 2022

Οι Εισηγητές
Αθανασία Διονυσοπούλου
Επίκουρη Καθηγήτρια του Πανεπιστημίου Αθηνών
Νικόλαος Παπασπύρου
Αναπληρωτής Καθηγητής του Πανεπιστημίου Αθηνών
Επιστημονικοί Συνεργάτες

Ο Προϊστάμενος του Α΄ Τμήματος
Νομοτεχνικής Επεξεργασίας
Ξενοφών Παπαρρηγόπουλος
Αναπληρωτής Καθηγητής
του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου

Ο Προϊστάμενος της Α΄ Διεύθυνσης
Επιστημονικών Μελετών
Αντώνης Παντελής
Ομότιμος Καθηγητής της Νομικής
Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών

Ο Πρόεδρος του Επιστημονικού Συμβουλίου
Κώστας Μαυριάς
Ομότιμος Καθηγητής της Νομικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών